

УДК 330.131.7

О. Г. Ронська,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та обліку господарської діяльності
Нововолинського навчально-наукового інституту економіки та менеджменту, ТНЕУ*

СИСТЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

O. G. Ronska

Candidate of Economic Sciences, associate professor, associate professor, Department of Economics and Management accounting of economic activity of the Novovolynsk educational-scientific Institute of Economics and Management, TNEU

THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES OF THE COAL INDUSTRY

У статті викладено проблемні аспекти галузі вугледобування. Досліджено зміст категорії «економічна безпека підприємства». Економічна безпека є однією з складових національної безпеки. Недооцінка внутрішніх погроз, що знижують економічну захищеність підприємства, може привести до руйнування економіки в цілому. Тому в статті запропоновано ряд заходів, які б сприяли забезпеченню економічної безпеки на підприємствах вугільної промисловості. Проаналізовано особливості підходів до визначення терміну економічна безпека та запропоноване власне бачення даної категорії. Окреслено основні фактори, які впливають на стан та розвиток вугільної промисловості. Запропоновано створення системи економічної безпеки, яка напряму залежить від дій спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості та підприємства в цілому. Доведено, що неефективне управління праце охоронними витратами значно впливає на рівень економічної безпеки підприємства.

The article outlines the problematic aspects of the coal mining industry. The content of the category "economic security of enterprises" is investigated. Economic security is one of the components of national security. Underestimation of internal threats that reduce the economic security of an enterprise can lead to the destruction of the economy as a whole. Therefore, the article proposes a number of measures that would contribute to ensuring economic security at the enterprises of the coal industry. The peculiarities of the approaches to the definition of the term economic security are analyzed and the own vision of this category is proposed. The main factors influencing the state and development of the coal industry are outlined. It is proposed to create a system of economic security, which directly depends on actions aimed at protecting the vital interests of the individual and the enterprise as a whole. It is proved that inefficient management of labor with protective costs significantly affects the level of economic security of the enterprise.

Ключові слова: економічна безпека; безпека підприємства; вугільна промисловість; витрати на охорону праці.

Key words: economic safety; enterprise safety; coal industry; expenses on labor protection.

Постановка проблеми: Стабільність фінансового стану підприємства в сучасних умовах існування є однією з важливих проблем, особливо у вугільній промисловості. Оскільки показники видобутку вугілля знижуються з кожним роком, матеріально-технічна база в незадовільному стані, працівники працюють в умовах небезпечних для життя. На підприємствах вугільної промисловості економічна безпека це захищеність потенціалу підприємства від негативної дії зовнішніх і внутрішніх факторів, а неефективне управління працезахоронними витратами значно впливає на її рівень. Економічна безпека є складною динамічною системою, яка повинна бути досліджена та сформована на кожному підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: Щодо трактування «економічна безпека» виникає багато думок, оскільки економічна безпека є складною системою та неоднозначною категорією. Вивченням даної проблеми займається багато вчених, зокрема: М. Бендікова, А. Шевелєв, Л. Гончаренко, В. Пономарьов, Л. Абалкін, В. Левченко, І. Венглюк. Незважаючи на велику кількість праць та досліджень з даної проблематики, немає єдиної думки щодо методики створення системи економічної безпеки на вугільних підприємствах, тому саме це питання обумовлює актуальність подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Забезпечення економічної безпеки є гарантією сталого та ефективного розвитку підприємства. Метою даної статті є узагальнення та розроблення системи економічної безпеки з урахуванням забезпечення безпечних умов праці для досягнення стабільного економічного розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу: Вугільна промисловість України знаходиться в незадовільному стані. Показники видобутку вугілля з кожним роком мають тенденцію до зниження, одночасно з низькими показниками простежується і низький технічний рівень видобутку продукції, зношеність основних фондів становить до 90%, матеріально-технічне забезпечення незадовільне, а фінансових ресурсів на його відновлення немає.

В ході дослідження проаналізовано та виявлено ряд факторів, які негативно впливають на стан та розвиток даної галузі промисловості, зокрема:

- соціальні (високий рівень небезпеки працівників; низька заробітна плата, враховуючи важкі умови праці);
- технологічні (відсутність впровадження новітніх технологій видобутку вугілля, практично відсутні капіталовкладення в оновлення основних засобів, в той час, коли обладнання на вугільних підприємствах зношене);
- економічні (відсутність залучення інвестицій та нестача обігових коштів у вугледобувній галузі, низький рівень рентабельності; неефективний розподіл фінансів для відновлення стабільної роботи підприємств);
- політичні (недосконала законодавча база).

Враховуючи основні існуючі проблеми стану підприємств вугільної промисловості виникає питання про актуалізацію забезпечення економічної безпеки на досліджуваних підприємствах, а саме, створення ефективної системи економічної безпеки, розроблення методів запобігання загроз та напрямів мінімізації впливу негативних факторів.

Вітчизняні та зарубіжні дослідники пропонують різні підходи до вивчення економічної безпеки підприємства, проте немає єдиної розробленої та сформованої системи, особливо щодо підприємств вугільної промисловості, тому це питання залишається актуальним та практично не досліджуваним, що обумовлює необхідність вирішення даної проблеми.

Щодо визначення «економічна безпека підприємства» є багато різних думок і кожен трактує дане поняття по-різному. Проте, актуальність питань економічної безпеки обумовлює доцільність формування науково обґрунтованої теоретичної бази, спрямованої на удосконалення аспектів і перегляд системи економічної безпеки підприємства з огляду на сьогоденне розуміння даного економічного поняття, тенденцій розвитку підприємств у ринковому середовищі та економічне становище в країні.

У [7] є визначення, що економічна безпека - це комплекс дієвих заходів офіційних державних органів, які забезпечують стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, характеризують здатність національної економіки до розширеного самовідтворення та задоволення потреб громадян, суспільства і держави на певному визначеному рівні та часовому проміжку. Саме суперечність між безпекою держави та безпекою суб'єктів господарювання якраз і є головною проблемою економічної безпеки України на сучасному етапі, а отже негативно впливає на соціально-економічний розвиток підприємства. Адже, економічна безпека підприємства нерозривно пов'язана з економічною безпекою регіону та держави.

За визначенням Бендіков М, економічна безпека – це захищеність науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємств від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз [2, с. 8]. Тобто, вчений розглядає економічну безпеку, як стан підприємства, що характеризується високим ступенем захищеності від існуючих небезпек та загроз, що є особливо актуальним для підприємств вугільної промисловості.

Шевелєв А. розглядає економічну безпеку підприємства, як такий його стан, за якого при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів підприємство домагається упередження, ослаблення чи захисту від існуючих небезпек та загроз та забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та підприємницького ризику [6, с. 68].

Абалкін Л. І. висловлює свою думку щодо економічної безпеки, вважаючи, що це є стан економічної системи, який дозволяє їй розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання і при якому держава має можливість виробляти і втілювати в життя незалежну економічну політику [1, с. 12 – 17].

Погоджуючись із теорією дослідника можна додати, що економічна безпека забезпечує економічний розвиток, зростання та процвітання загалом держави і кожного підприємства.

Отже, аналізуючи вище наведені визначення стає зрозумілим, що економічна безпека відображає стабільність економічного розвитку, яка характеризує стан економіки, підприємства при якому гарантується захист інтересів особистості, суспільства та держави.

Відповідно до чинної статистичної системи обліку та звітності [4] складовими економічної безпеки є: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна і продовольча безпека. Забезпечення економічної безпеки підприємства досягається шляхом взаємозв'язку між складовими елементами даної системи. При порушенні зв'язку між ланками, які безпосередньо формують систему безпеки, порушується контроль, що, в свою чергу, гальмує безперервне забезпечення економічної безпеки. У своїх працях Венглюк І. зазначає, що більшість підприємств робить ставку на кваліфіковані кадри, оскільки вони є необхідною умовою постійного росту підприємства. Тобто соціальна безпека є складовою економічної безпеки, особливо на вугледобувних підприємствах це є важливим фактором. Економічна безпека повинна поєднувати в собі як соціальні так і економічні цілі, адже відсутність соціальної складової унеможливило б повноцінне існування економічної безпеки підприємства [3, с. 226–230].

В інформаційному відношенні підприємства вугледобування являють собою складну динамічну систему, що характеризується великим обсягом інформаційних масивів, наявністю інформаційних зв'язків між виробничими підрозділами та відділом кадрів, бухгалтерією, планово-виробничим відділом, службами головних фахівців, регулярним обміном інформацією із зовнішніми органами. Інформація про персонал підприємства включає нормативно-довідкову інформацію, а також інформацію, що характеризує показники стану охорони праці. Підвищення оперативності та повноти інформації з питань охорони праці суб'єктами галузевої управлінської вертикалі та забезпечення зворотного надходження на місця ухвалених рішень із запропонованих заходів має соціально економічний ефект, який виявиться у покращенні роботи шахт.

Для забезпечення економічної безпеки на підприємствах вугільної промисловості, насамперед, потрібна інформація про видобуток вугілля, його собівартість і рентабельність, продуктивність праці, збут та інші показники (на жаль, більшість досліджуваних підприємств галузі збиткові), що пояснюється, крім інших причин природного і технічного характеру, відсутністю інформації в реальному часі про явища і процеси в економіці шахти. Для аналізу справ потрібна щоденна інформація про події в економічному житті стосовно яких проводять аналіз, обробку інформації та подання її, як продукту готового до вжитку різним категоріям користувачів. Однак користувачів цікавить фінансова та майнова стійкість, спроможність розрахуватись з боргами, маркетингові позиції підприємства та ефективність управління. Інформацію для таких користувачів, наводять у фінансовій звітності підприємства, яка складається з метою відобразити результати діяльності за минулий період, що дає можливість сформулювати уяву про становище підприємства та тенденції його розвитку на майбутнє. Таким чином, облікова система є основним джерелом постачання економічної інформації. Для підготовки неупередженої, об'єктивної та релевантної інформації про обсяг вугледобування і пов'язаних з ним витрат на персонал підприємства, для чого підприємство повинно мати адекватну методику обліку витрат.

В умовах ринкових відносин надзвичайно важливим є удосконалення механізмів ефективного управління витратами, в тому числі і витратами на персонал. З проблемою обліку таких витрат пов'язане вирішення важливих виробничих, соціальних, економічних, політичних питань на всіх рівнях, як на рівні держави, так і на підприємстві. Належно організована система їх обліку передбачає знання потреб управління, і зокрема розробки методики аналізу різноманітної релевантної, достовірної, доречної і своєчасної інформації. Тому, перед кожним підприємством вугільної галузі економіки постає проблема формування оптимальної системи організації обліку витрат, адекватної умовам їх господарювання, організаційно-виробничій структурі, використуванню технологій, а також особливостям вугільної галузі. Галузеві особливості вугільних шахт, вимоги до підготовки їх кадрів, наявність обчислювальної техніки й комп'ютерних програм, економічні зв'язки між структурними підрозділами впливають на організацію обліку витрат, які є невідомою складовою економічної безпеки підприємства. Тобто, вважаємо, що такий вид управлінської діяльності, який спрямований на визначення, прогнозування і задоволення споживчих потреб і властивостей продукції підприємства без заподіяння шкоди здоров'ю споживачів буде якісним показником економічної безпеки. Завданням маркетингу є пристосування виробництва до вимог ринку щодо створення безпечної продукції, яка має високу конкурентоспроможність, і отримання відповідного додаткового прибутку за рахунок інтенсифікації збуту продукції, що відповідає нормам і стандартам охорони праці.

Основні функції працезохоронного маркетингу:

- вивчення попиту на безпечну продукцію та її ціноутворення;
- планування випуску продукції, що відповідає стандартам безпеки праці;
- планування модернізації виробництва на випуск безпечної продукції і рекомендацій працезохоронного аудиту;
- організація безпечного обслуговування споживача.

Працезохоронний маркетинг об'єднує інтереси товаровиробника, споживача та суспільства щодо збереження здоров'я населення, запобігання травматизму, захворюванням, пожежам, аваріям. З цією метою запроваджується також бізнес-процес реінжинірингу — постійна система перепроєктування чинних бізнес-процесів (технологій) з розв'язання завдань охорони праці й кардинального поліпшення діяльності підприємства [5, с. 117].

Для оцінювання ефективності рішень для забезпечення ефективної роботи на підприємствах вугледобування пропонується використовувати наступний алгоритм:

- постановка проблеми;
- визначення сутності задачі, попереднє оцінювання ризиковості ситуації;
- з'ясування ситуації, збирання інформації;
- визначення альтернативних варіантів;
- оцінка міри (ступеня) ризику обраних альтернатив;
- розгляд факторів, що не піддаються врахуванню; – розробка заходів, спрямованих на зниження міри (ступеня) ризику;
- прийняття рішення менеджерами;
- організація виконання персоналом шахти;
- контроль і коригування діяльності.

На результати працезахоронної діяльності так само, як і на результати виробничої діяльності, вирішальний вплив чинять ті чи інші фактори. Під фактором слід розуміти умови досягнення певного господарського чи працезахоронного результату або причину, яка впливає на результати цих процесів. Розрізняють фактори кількісні, що визначають величину аналізованих показників (при незмінному значенні якісного фактору) та якісні, які відображають поліпшення суттєвих характеристик показників при певному значенні кількісного фактору. Аналіз впливу факторів при дослідженні роботи шахти дозволяє об'єктивно оцінювати працезахоронну діяльність на підприємстві й обґрунтувати висновки та пропозиції.

Висновки: Комплексну систему економічної безпеки підприємства можна трактувати як комплекс взаємопов'язаних організаційно-правових заходів, що здійснюються спеціальними службами, підрозділами підприємства, спрямованих на захист життєво важливих інтересів особистості та підприємства від реальних або потенційних загроз для забезпечення успішного фінансово-економічного розвитку. На підприємствах вугільної промисловості, вважаємо, що економічна безпека це захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх факторів, прямих або непрямих економічних загроз, а також раціональне використання ресурсів шахти для запобігання загрозам і створення умов для стабільного функціонування основних його елементів. Практика свідчить, що неефективне управління працезахоронними витратами значно впливає на рівень економічної безпеки підприємства.

Список літератури.

1. Абалкин Л.И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л. И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. - № 12. – С. 12–17;
2. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект) / М.А. Бендиков // Консультант директора. – 2010. – № 2. – С. 7–13;
3. Венглюк І.В. Становлення соціально-економічної безпеки підприємства / І. В. Венглюк // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №3 (33) – С. 226–230;
4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України. / Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007.
5. Охорона праці у галузі: навч. посібник. / О. Г. Левченко, Д. В. Зеркалов, О. І. Полукаров, А. М. Гусев, О. Ю. Арламов, Г. В. Демчук.; за ред. Д. В. Зеркалова. — К.: «Основа», 2014. — 384 с.
6. Шевелев А.Е. Риски в бухгалтерском учете: учеб. пособие / А.Е. Шевелев, Е.В. Шевелева. – [2-е изд.]. – М.: КНОРУС, 2011. – 304 с;
7. https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_безпека.

References.

1. Abalkin, L.I. (1994), “Economic Security of Russia: Threats and Their Reflection”, *Voprosy jekonomiki*, vol. 12, pp. 12–17;
2. Bendikov, M.A. (2010), “Economic security of an industrial enterprise (organizational and methodological aspect)”, *Konsul'tant direktora*, vol. 2, pp. 7–13;
3. Venhliuk, I.V. (2013), “Formation of socio-economic security of the enterprise”, *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, vol. 3 (33), pp. 226–230;
4. The Ministry of Economy of Ukraine (2007), Order of the Ministry of Economy of Ukraine No. 60 of 02.03.2007 “Methodology for calculating the level of economic security of Ukraine”.
5. Levchenko, O. H. Zerkalov, D. V. Polukarov, O. I. Husev, A. M. Arlamov, O. Yu. And Demchuk, H. V. (2014), *Okhorona pratsi u haluzi* [Labor protection in the field: training], «Osнова», Kyiv, Ukraine, p. 384.
6. Shevelev, A.E. and Sheveleva, E.V. (2011), *Riski v buhgalterskom uchete* [], 2nd ed., KNORUS, Moscow, Russia, p. 304.;
8. https://uk.wikipedia.org/wiki/Економічна_безпека.

Стаття надійшла до редакції 16.08.2018 р.